

Ainakin arkkuraha pitää olla tallessa

Kuulin tämän lauseen monta kertaa lapsena. Ihmettelin, minkä arkun ja onko se jotenkin erilainen raha kuin kaikki muut rahat.

– Vanhat ihmiset huolehtivat omituisista asioista, mietin minä.

Läheisen kuolema on muertava kokemus. Yhtäkkiä on tekemisissä täysin uusien ja vieraiden asioiden kanssa: kuolintodistus, hautauslupa, uurna, arkku, hautapaikka, siunaustilaisuus, saldotodistus, sukuselvitys, ote väestötietojärjestelmästä, testamentti, kuolinpesä, ositus, perunkirjoitus, uskottu mies, perintövero, perhe-eläke, asunnon arvo ja auton hinta.

Ilman neuvoja ei tarvitse olla. Vaikka pankissa on vain ikivanha valuuttatili, jonka saldo on kolme euroa, niin postissa tulee iso pino papereita. Niissä neuvotaan, miten menetellä, kun läheinen on kuollut. Kerrotaan myös, että meiltä on saatavissa apua asioiden hoitamisessa – hinnasta ei kerrota mitään.

Hämmästelin muutama vuosi sitten tuttavaani, joka kertoi tehneensä tarkan suunnitelman hautajaisistaan ja jälkeensä jäävän omaisuuden hoidosta ja jakamisesta. Enää en ihmettele.

Kun laukussani oli kuolintodistus ja hautauslupa, oli aika mennä hautausmaastoon. Asiallinen virkailija ryhtyi käymään listaansa läpi. Loppujen lopuksi: tarvitsimme arkun ja uurnan. Olin valinnut ne etukäteen vanhimman lapsenlapseni avulla hautausmaaston nettisivuilta. Olimme päätyneet kohtuuhintaisiin. Uurnien ja arkkujen mallit olivat hautausmaaston arkun päälle tulevat kukat valitsimme toimiston valikoimista. Hautajaisvierailta toivoimme arkulle laskettavaksi yhtä kukkaa. Ohjelmalliset tekemisemme itse ja hoitaisimme myös kuolinilmoituksen.

Hautausmaasto laskutti erikseen jokaisen kuljetuksen ja kirkkosiuunauksen järjestelyt – eli arkun asettamisen sille varatulla laverilla suntuon avustuksella. Vaikka kantajat kantoivat arkun kirkkosialista hautausmaaston autoon, laskutettiin siitä parikolme vuorokautta 198,19 euroa.

Olimme jo vuosia sitten puhuneet mieheni kanssa missä haluamme, että meidät siunataan, kuka siunaa ja mihin uurnamme lasketaan. Aloitin seurakunnan – en siitä, mihin kuulin, vaan siitä, jossa on henkinen paikkani. Suntuo ja seurakuntasihteeri osasivat vastata kaikkiin kysymyksiini. He myös yhdistivät puheluni seurakuntayhtymän hautauspalveluihin, josta sain arvokasta tietoa. Sovimme siunaus- ja muistotilaisuuden pitämistä tutussa kirkossa. Suntuo neuvoi kaikessa, mitä osasin kysyä ja kertoa myös sen, mitä en osannut kysyä.

Eläkkeellä oleva rovasti lupasi hoitaa siunauksen. Hän tuli tapaamaan minua ja kahta tytärtämme. Rovasti johdatti keskustelua asiallisesti ja sydämellisesti. Siinä ohessa hän luki meille ääneen, mitä oli kirjoittanut puheeseensa.

Muistotilaisuuden saimme pitää seurakuntasalissa ja tarjotavat tilasimme suositellusta pitopalvelusta. Hautajaiskutsut lähetin WhatsAppilla ja muutamalle soitin. Ystävä laati valokuvaesityksen vainajasta.

Suurimmat laskut tulivat hautausmaastosta ja pitopalvelusta. Pitopalvelun kustannukset voisi hoitaa myös tekemällä tarjottavat itse, mutta minusta ei olisi ollut leipojaksi. Hautapaikan ja hautakiven valitsemme myöhemmin. Sukuhauta on paikkakunnalla, johon ei ole mitään siteitä. Hautapaikan valinta mietityttää. Muistolehdot ovat tätä päivää ja niistä varattu paikka on myös edullinen. Haudan hoitaminen jää nuoremmille sukupolville. Me maksamme hautapaikoista sen, mitä pyydetään, koska tuskinpa kukaan ryhtyy kilpailuttamaan kahden hengen uurnahautapaikkaa.

Moni haluaa lukea kuolinilmoitukset oman paikkakunnan paperilehdestä, kaikissa digilehdissä ei kuolinilmoituksia edes ole.

– Minkähän takia tuon henkilön ilmoitus on kahdella palstalla ja tuon toisen vain yhdellä palstalla, olen ihmetellyt monesti.

Syy selvisi nyt, kun ryhdyimme täyttämään netistä löytyvää kuolinilmoituksen mallia. Olin etukäteen miettinyt, miten kertoisin surijoista ja mikä olisi muistovärssi. Kaikki sujui hyvin, kunnes tuli maksun aika.

– Miten ilmoitus voi maksaa näin paljon, minä ja tyttäreni parkaisimme yhteen ääneen.

Huomasimme, että sunnuntain lehteen saa samalla hinnalla yhden palstan ilmoituksen kuin kahden palstan ilmoituksen arkipäivän lehteen. Olimmeko liian vaatimattomia? Mutta miksi maksaisimme ison konsernin lehden kiskurihinnan. Lehti-ilmoituksen jäljiltä vain muutama henkilö otti yhteyttä. Kun pitkän miettimisen jälkeen laitoin tiedon mieheni kuolemasta Facebookiin, sain kymmeniltä osanottoja.

Pankit, joissa oli tili, olivat lähettäneet mainoksia perunkirjoituksen tekemisestä. Päätimme siinäkin olla mahdollisimman omatoimisia. Vaatii kärsivällisyyttä hankkia kaikki tarvittavat paperit. Niiden tiedot siirtyivät vähitellen perunkirjaan. Digivirastokin oli nopea – vaikka muusta puhutaan.

Hienointa oli, että seurakunnan palvelut olivat ilmaisia, tiloitakaan ei tarvinnut maksaa vuokraa. Moneen kertaan suntuo varmistui, että kaikki oli kunnossa. Kanttori auttoi musiikin valinnassa ja kertoi, mistä voin saada toivomani muusikon hänen lisäksään. Hän lupasi tulla muistotilaisuuteen säestämään Satumaata ja Oi, katsopa lintua oksalla puun – laulua, jota ukki lauloi lastenlasten kanssa. Jopa alttarilla oli samana päivänä kukka-kaupasta haetut uudet kukat.

Arkkuraha tarvittiin maltillisellakin asioiden hoitamisella useampi tuhat euroa. Kyllä vanha kansa tiesi mitä elämässä tarvitaan.

Leena-Maija Tuominen

Terveys- ja sosiaalipalvelut murroksessa

Omaishoitoa tehdään myös ilman tukia, kun kysymys on läheisistä. Osa heistä ei ole halunnutkaan anoa tukea. Tuensaajat ovat erilaisissa elämäntilanteissa, heitä on miehiä ja naisia ja hoidettavia on kaikissa ikäluokissa. Nuoremmat saattavat olla omaishoitajia myös palkkatyön tai yrittäjyyden ohella.

Miten omaishoito kirjaantuu bruttokansantuotteeseen?

Bruttokansantuote on tunnetuin kansantalouden tilinpidon tunnusluku. Vapaaehtoistyö, palkaton kotityö, kotitalouksien tekemä omaishoito ja lastenhoito eivät sisälly bruttokansantuotteeseen. Kotitalouksissa tehtävän työn arvo vuonna 2012 oli 78,4 miljardia euroa¹.

Kansantalouden tilinpito on kansainvälisesti vertailukelpoinen, koska se laaditaan yhteisen YK:n suosituksen, System of National Accounts (SNA), mukaisesti kaikissa maissa. SNA-suositusta uudistetaan parhaillaan vastaamaan yhteiskunnan muutoksia.

Hyvinvointi ja kestävä kehitys on SNA-uudistuksen yksi kolmesta keskeisestä ilmiöstä, jonka kuvausta halutaan parantaa kansantalouden tilinpidossa. Siihen liittyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi palkattoman kotityön käsittely ja hyvinvoinnin jakautuminen kotitalouksien kesken².

Tuon uudistuksen on määrä olla valmis vuonna 2025.

Senttien ja eurojen pitäisi kiinnostaa

Vuonna 2023 omaishoidon tuen hoitopalkkion vähimmäismäärä on 439,70 euroa kuukaudessa. Hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen hoitopalkkio on vähintään 879,40 euroa kuukaudessa. Hoitopalkkioita tarkistetaan kalenterivuositain palkkakertoimella.

Omaishoidon tuen järjestämisvastuu siirtyi vuoden alusta kunnilta hyvinvointialueille. Hyvinvointialueen tulee yhtenäistää tuen myöntämisperusteet ja palkkioluokat, mutta hoitopalkkioiden vähimmäismäärät ovat samat koko maassa.

Hoiva on 24/7 tehtävä, joten tuntipalkkioksi tulee noin 0,85–1,70 euroa tunnilta miinus verot.

Kun omaishoidon kehittämistä suunnitellaan hyvinvointialueilla, niin yksilötason senttien ja eurojen pitäisi kiinnostaa. Omaishoidettavan kustannukset tehostetussa hoidossa ovat noin 63 000 euroa vuodessa ja jos omaishoidettava on omaishoidossa, niin 12 000 euroa vuodessa (sisältäen 3 vapaapäivää kuukaudessa).

Hoiva-alueisiin yhdistyvien kuntien välillä on suuria eroja. – Vaikka laki ei edellytä, niin hyvinvointialueilla myös omaishoidon tuki tulisi yhdenmukaistaa. Eli hoitopalkkio ja muut omaishoidon palvelut tulisi korottaa alueen kunnissa olleen korkeimman tason mukaisiksi, kirjoitti Eläkkeensaajien Keskusliiton puheenjohtaja Simo Paassilta Eläkkeensaaja-lehden numerossa 4/2022.

Tutkija **Sari Kehusmaa** kirjoitti väitöskirjassaan Hoidon menoja hillitsemässä³, että Suomessa saavutetaan omaishoidolla vuosittain noin 2,8 miljardin säästö ikääntyneiden palveluiden käytössä. Se kuvaa, kuinka tärkeä osa sosiaali- ja terveydenhoidon palvelujärjestelmää omaishoito on ja kuinka suuri taloudellinen merkitys sillä on.

Digitalisoitumisen vauhti on liian nopea

Uusien teknologioiden, digitaalisten laitteiden ja sovellusten avulla tapahtuvaan virtuaaliohitoon kuuluu tulevaisuudessa yhä enemmän etäratkaisuja, esimerkiksi laitteita, jotka keräävät tietoa asiakkaan terveydentilasta, aktiivisuudesta, unesta tai ravitsemuksesta. Tiedän omasta kokemuksesta, että tietotekniset uudistukset lisäävät aina asiakkaan yhteydenottoportaita, ja henkilökunnallekin tulee paljon uutta opittavaa. Molemmat jäävät usein heikolle opastukselle siinä, miten uusia digisovelluksia käytetään.

Testasin kerran sitä, vaikuttaako omaishoitajan tiedollinen ja taidollinen taso siihen, miten he saavat jätettyä tavallisen yhteydenottoopyynnön hoitavalle taholle saadakseen varattua vastaanottoajan. Peruskoulutason omaishoitaja suoriutui siitä seitsemän vaiheen kautta, kun taas tohtoritasoinen omaishoitaja, joka osasi käyttää sujuvasti kännykkää, selvisi kolmella vaiheella.

Suomessa valvontaviranomaisia on vähän

Esimerkiksi Ruotsissa oli vuonna 2019 muistini mukaan kymmeniä prosentteja enemmän valvontaviranomaisia kuin meillä suhteessa asiakasmäärään, bruttokansantuotteeseen ja hoitopaikkoihin. Lukuja en oikein muista, mutta ministeri **Anna-Maja Henriksson** totesi hyvin yllättävästi, että Suomessa vanhusten osalta valvontaviranomaisen määrää tulisi verrata laajemminkin esimerkiksi eläinten hyvinvointia valvovien viranomaisten määrään.

Lääkintäneuvos **Heikki Pälve** kirjoitti Turun Sanomissa

30.7.2022 siitä, että Pohjoismaiden käytännöissä on huomattavia eroja palvelutuotannon rakenteissa. Niin EU:n kuin Pohjoismaiden ja Japanin mallit tarkoittaisivat meillä sitä, että hoiva-alueita siirryttäisiin hintakilpailusta laatukilpailuun. Laatukilpailu edellyttää laatukriteereitä.

Hyviä kokemuksia laadukkaista kilpailuttamisista on eri puolilta maailmaa. 1990-luvun lopulla tuli tietoa, että Japanissa on onnistuttu ratkaisemaan hintakilpailusta siirtyminen laatukilpailuun siten, että on voitu pitää myös talouskurissa. Sääntely on tarpeen, jotta laatu voisi kehittyä ja vertailla tuotantoa syntyä. Olemme menettäneet laadun perusteet, jos suhtaudumme sääntelyyn toisin kuin markkinataloudessa tulee tehdä.

Ehdotan harkittavaksi, että kuntatasolla virkamiesvalmistelu pohjustetaan käytännön tiedolla, jota on löydettävissä joka kunnasta. Puhkaistaisiin ne paiseet, jotka hintakilpailun myötä ovat syntyneet. Se ei tarkoita, etteikö hintakin olisi tärkeä kriteeri, mutta pelkästään siihen tuijottamalla on seurauksena ollut pienten yritysten jääminen pois kilpailutuksista.

Vanhusten kotihoito kaipaa niin ikään kipeästi laatukriteereitä

Kotihoidon laatukriteerit voitaneen pitkälti kehittää yhdessä omaishoidon kriteereiden kanssa. Tutkimustasolla asiaan on kiinnittänyt huomiota julkisuudessa huhtikuussa 2021 Åbo Akademin gerontologian apulaisprofessori **Heli Vartio-Rajalin**.

Yhteiskunta on asettanut varsin tiukat kriteerit omaishoitajien pätevyydelle ja omaishoidon tuelle. Se tarkoittaa sitä, että valtaosa omaishoitajista on lain ulkopuolella pätevyiden osalta. Noin 300 omaishoitajaa ei lain mukaan voinut 2000-luvun loppupuolella oikeastaan hoitaa laillisesti omaishoidettavaa. Tässä on kysymys asiakokonaisuuksien huomioimisesta valmistelussa.

On todella aika, että hoiva-alueet perehtyvät tavalla tai toisella laiminlyötyyn valmisteluun.

Pirkko Työlälä
Editoija: Anneli Velho
Kuva: Saija Karnisto-Toivonen

1 Tilastokeskus, 31.10.2017
2 Tilastokeskus, 23.3.2022
3 2014, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 131, Kelan tutkimusosasto